

УДК 330.341.1:332.1

Лупак Р. Л.

economist_555@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1830-1800

Researcher ID: I-2980-2017

д.е.н., проф., професор кафедри економіки,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

Анотація. У статті обґрунтовано важливість удосконалення підходів до регулювання інноваційної діяльності та необхідності формування інституційного середовища, здатного оперативно реагувати та адаптуватися до ринкових викликів, кризових явищ і шоків із урахуванням особливостей та пріоритетів розвитку регіональної економіки. Виокремлено основні складові інституційного середовища модернізації інноваційної діяльності (нормативно-правову, організаційну, економічну, освітньо-наукову, техніко-технологічну) та деталізовано їхні ключові елементи. У межах запропонованого підходу визначено регіональні особливості модернізації інституційного середовища, на основі яких можна якісно сформувати підґрунтя для повноцінного переформатування загальнодержавної моделі регулювання інноваційної діяльності. Зокрема, наголошено на важливості в регіонах: ініціювання внесення змін до законодавства та нормативних актів, реалізації регіональних стратегій, програм і планів, впровадження правил, інструкцій, положень та методик регулювання інноваційної діяльності (нормативно-правова складова); розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури, галузевих спеціалізованих об'єднань, локальних профільних громадських організацій і професійних асоціацій, регіональних центрів трансферу технологій (організаційна складова); запровадження пільг, грантових програм, державних замовлень на інноваційні розробки місцевих підприємств, залучення регіоном міжнародних інвестиційних проєктів і програм співфінансування, створення та розвиток регіональних фондів підтримки інноваційної діяльності (економічна складова); розширення напрямів роботи регіональних науково-дослідних інститутів, лабораторій і центрів інноваційних розробок, впровадження програм перепідготовки, підвищення кваліфікації та професійного розвитку місцевого населення, реалізацію регіональних науково-освітніх техніко-технологічних проєктів і програм співпраці з європейськими й світовими університетами (освітньо-наукова складова); посилення цифровізації бізнесу та систем державного управління, створення та розвиток локальних центрів для тестування нових технологій, осучаснення виробничого обладнання на місцевих підприємствах, розвиток локальної R&D-інфраструктури (техніко-технологічна складова).

Ключові слова: інноваційна діяльність, інституційне середовище, модернізація, регіон, регіональна економіка, інноваційний розвиток, інновації, технології, підприємства.

Lupak Ruslan,

economist_555@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1830-1800

Researcher ID: I-2980-2017

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv

MODERNIZATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN THE REGION

Abstract. *The article substantiates the importance of improving approaches to regulating innovation activity and the need to form an institutional environment capable of promptly responding to and adapting to market challenges, crisis phenomena and shocks, taking into account the peculiarities and priorities of the development of the regional economy. The main components of the institutional environment for the modernization of innovation activity (regulatory and legal, organizational, economic, educational and scientific, technical and technological) are identified and their key elements are detailed. Within the framework of the proposed approach, regional features of the modernization of the institutional environment are identified, on the basis of which it is possible to qualitatively form the basis for a full-fledged reformatting of the national model of regulating innovation activity. In particular, the importance in the regions is emphasized: initiating changes to legislation and regulatory acts, implementing regional strategies, programs and plans, implementing rules, instructions, provisions and methods for regulating innovation activity (regulatory and legal component); development of innovation infrastructure facilities, specialized industry associations, local profile public organizations and professional associations, regional technology transfer centers (organizational component); introduction of benefits, grant programs, government orders for innovative developments of local enterprises, attraction of international investment projects and co-financing programs by the region, creation and development of regional funds to support innovation activities (economic component); expansion of the areas of work of regional research institutes, laboratories and centers of innovative developments, implementation of retraining programs, advanced training and professional development of the local population, implementation of regional scientific and educational technical and technological projects and cooperation programs with European and world universities (educational and scientific component); strengthening the digitalization of business and public administration systems, creation and development of local centers for testing new technologies, modernization of production equipment at local enterprises, development of local R&D infrastructure (technical and technological component).*

Keywords: innovative activity, institutional environment, modernization, region, regional economy, innovative development, innovations, technologies, enterprises.

JEL Classification: O31, R11**DOI:** <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-46-10>

Постановка проблеми. Необхідність збільшення обсягів і розширення масштабів інноваційної діяльності зростає разом із потребою впровадження нових технологій та залучення значних ресурсів для цього. Такі тенденції актуалізують потребу в численних трансформаційних змінах, і насамперед для досягнення успіху має бути сформоване середовище з чіткими, зрозумілими та обґрунтованими нормами і правилами, виконання яких забезпечують відповідні державні інституції. Відтак

посилюється актуальність формування інституційного середовища, в якому буде змінено підходи до регулювання діяльності з акцентом на розроблення та впровадження інновацій і технологій. Йдеться не лише про створення відповідної нормативно-правової системи із законодавчим закріпленням вимог і правил, а й про забезпечення високої якості інституційного управління на всіх рівнях влади з дотриманням принципів та норм, що вже утвердилися в європейській і світовій практиці.

Інституційні реформи насамперед мають бути системними та охоплювати як центральний, так і регіональний рівень державного регулювання. Що стосується регіонів, модернізація інституційного середовища повинна здійснюватися з урахуванням наявних переваг і потенціалу, які можуть стати базою для створення привабливих умов впровадження принципово нової моделі економічного розвитку. Саме інноваційна діяльність і формування сприятливого середовища для її започаткування та реалізації покликані бути ключовим вектором у вирішенні завдань економічного зростання регіону.

Потрібно відзначити, що модернізація інституційного середовища має відбуватися відповідно до розроблених програм і планів та передбачати різні варіанти реалізації з урахуванням впливу низки викликів і непередбачуваних обставин. Важливо при цьому враховувати не лише нові тренди, що спостерігаються як на глобальному, так і на національному рівні, а й у більшій мірі пов'язувати інституційні зміни з наявними ресурсами, роблячи акцент на підвищенні їх ефективності. У регіонах такі заходи насамперед мають враховувати поточний стан економіки та можливі перспективи її покращення і реалізовуватися саме за цими сценаріями.

Примітно, що успіх і досягнення очікуваних результатів модернізації значною мірою залежать від методичної послідовності, зокрема від чіткого визначення структурних компонентів, за якими розподіляються завдання та інструменти для їх вирішення. Як відомо, інституційне середовище істотно залежить, з одного боку, від якості законодавчого регулювання, а з іншого, – від ефективності роботи організацій та установ. Якщо враховувати особливості інноваційної діяльності, додатковим фактором модернізації інституційного середовища є сформованість економічних умов та ресурсного забезпечення, що в сукупності спрямовані на посилення мотивації та надання необхідної підтримки для проведення інноваційних розробок і їх реалізації. Такий структурно-функціональний підхід може мати високе прикладне значення при модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіоні, адже дає змогу ефективно налагодити організаційні взаємозв'язки між органами влади і місцевого самоврядування, забезпечити виконання норм і правил з метою створення необхідних умов

для здійснення науково-дослідних та техніко-технологічних розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує важливість продовження наукових обґрунтувань і формування нових рекомендацій щодо модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіональному просторі. Насамперед це пов'язано з тим, що для успішного налагодження інноваційної діяльності необхідно постійно вдосконалювати інституційні умови, змінювати правила та норми, адаптуючи їх до нових напрямів функціонування і розвитку. Особливо посилюється потреба в дотриманні такого підходу на регіональному рівні, де за обмежених ресурсів слід бути готовим до впливу нових викликів і шоків, що часто виникають унаслідок впровадження інноваційних розробок та технологій.

Так, О. Мульська та П. Виговський виділяють необхідність комплексного підходу до активізації інноваційної діяльності шляхом створення ефективних інституційних умов [1, с. 82–87]. Подібної думки дотримується К. Шапошников, який акцентує увагу на впливі інституційного середовища саме на інноваційний розвиток економіки регіону, підкреслюючи роль регіональних особливостей та бар'єрів [2, с. 34–36].

Досить важливим аспектом є врахування впливу технологій цифровізації та диджиталізації, які дедалі більше визначають умови модернізації інституційного середовища. Так, у працях [3, с. 271–277; 4, с. 69–79] окреслюються інституційні аспекти державного регулювання цифрової економіки та наголошується на необхідності локального інституційного супроводу, інтегрованого у національну цифрову екосистему. Цей супровід забезпечує ефективне використання конкурентних переваг економіки регіону для створення привабливих умов розвитку інноваційної діяльності.

Не менш важливою складовою модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіоні є стратегічне планування розвитку інвестиційної активності. Так, І. Мушеник виділяє пріоритетне значення розробленню та реалізації стратегій, які передбачають забезпечення балансу між нарощуванням інноваційного та інвестиційного потенціалу регіону [5]. Як акцентують А. Карпенко та Н. Карпенко, такого результату можна досягти через формування мотивації серед місцевих підприємств іннова-

ційного лідерства, що має виходити за межі регіональних масштабів [6, с. 25–33].

Потрібно також виділити ключову роль загальнонаціональних векторів розвитку економіки, зокрема в Україні – у контексті повноцінної євроінтеграції, яка потребує сформованості якісного інституційного середовища інноваційної діяльності й на регіональному рівні. Так, на думку С. Давимуки, від такої регіональної політики слід очікувати активного посилення конкурентоспроможності територій [7, с. 15–26]. У контексті євроінтеграційних змін автори праці [8, с. 162–168] наголошують на переформатуванні регіональної політики інноваційного розвитку та посиленні уваги органів регіональної влади і місцевого самоврядування на більш активному залученні ІКТ-сектору до таких змін, що у результаті дозволить якісно сформувати та успішно використовувати потенціал SMART-спеціалізації регіонів.

Іншим важливим аспектом модернізації інституційного середовища є активне використання потенціалу пріоритетних галузей економіки, про що наголошується у праці [9, с. 72–78]. При цьому потрібно врахувати: перелік таких галузей може змінюватися залежно від регіону, стану його економіки чи просторово-територіального розміщення.

Також посилюється актуальність наукових досліджень, зокрема праці [10, с. 42–50], що стосуються вивчення питань повоєнного відновлення економіки регіонів на основі реформування інституційного середовища інноваційної діяльності. Зокрема, основний акцент робиться на стимулюванні ділової активності населення, забезпеченні доступу місцевого бізнесу до необхідних ресурсів, спрощенні адміністрування інноваційно-технологічної діяльності в межах регіону тощо.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-методичних та прикладних засад модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, інституційне середовище охоплює низку установ та організацій, формальних і неформальних правил і норм, що складають основу для регулювання та контролю різних видів діяльності. Так, привабливість інституційного середовища суб'єктів інноваційної діяльності насамперед підтверджується сформованістю нормативно-правової бази та здатністю виконавчих інституцій забезпечити її повне дотримання. Іншим важливим компонен-

том такого середовища є сукупність інституцій, що, як взаємозв'язана організаційна система, якісно координують, стимулюють або контролюють інноваційну діяльність. Також потрібно звернути увагу на необхідність повноцінного ресурсного забезпечення інноваційної діяльності, що потребує сформованості належних економічних умов та достатнього людського капіталу з високим рівнем освітньо-наукових компетенцій. Саме за таким напрямом доречно здійснювати модернізацію інституційного середовища інноваційної діяльності, характеристики якого наведено на рис. 1.

Так, нормативно-правова складова охоплює закони та підзаконні акти, що регламентують порядок здійснення інноваційної діяльності, створюючи інституційну базу для її розвитку. В Україні основним таким правовим документом є Закон України «Про інноваційну діяльність», а також опосередковано регламентують інноваційну діяльність закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про трансфер технологій», та інші. У контексті підтримки інноваційної діяльності в регіонах ухвалено Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів».

Також ключове значення мають програми та плани розвитку, які визначають пріоритети та напрями інноваційної політики. Зокрема, в Україні впроваджуються Стратегія розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року, Національна економічна стратегія до 2030 року та інші стратегічні документи. Водночас у кожній області розроблена Стратегія регіонального розвитку, в якій обов'язково визначено пріоритетні напрями підтримки та стимулювання інноваційної діяльності з урахуванням особливостей локального ринку.

Важливу роль відіграють стандарти, регламенти, ліцензії та інші документи, що встановлюють правила розробки й впровадження інновацій, забезпечуючи їхню якість і безпеку. Крім того, порядок проведення досліджень, експериментів і випробувань інноваційної продукції регулюється документами з екологічної та техногенної безпеки, а також нормативами щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Іншим важливим елементом модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіонах є міжнародні договори, угоди та конвенції, які сприяють розвитку транскордонної співпраці, інтеграції регіонів у світовий інноваційний простір і залученню передових технологій та інвестицій.



Рис. 1. Складові та елементи модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності: теоретико-методичні засади

Відомо: ключову роль у регіональному інституційному середовищі інноваційної діяльності відіграють органи управління, які визначають та реалізують стратегічні напрями її розвитку. Поряд із ними важливе значення мають спеціалізовані інститути розвитку й підтримки інновацій, зокрема локальні кластери, технопарки, R&D-центри, бізнес-інкубатори та інші структури, що створюють умови для генерації, апробації та впровадження інноваційних рішень у межах регіону.

Доповнюють організаційну систему у просторово-територіальному просторі професійні асоціації, громадські об'єднання та інші організації, діяльність яких спрямована на представлення інтересів учасників інноваційної сфери та налагодження партнерських зв'язків на регіональному та міжрегіональному рівнях; консалтингові, експертно-аналітичні та сертифікаційні центри, які надають фахову підтримку інноваційним проєктам і технологіям.

Потрібно відзначити, що одним із важливих елементів модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіоні є податкові пільги, субсидії та інші фінансові стимули, які створюють сприятливі умови для реалізації місцевими підприємствами інноваційно-технологічних проєктів. Поряд з тим, вагоме місце посідають державні й приватні інвестиційні фонди, що забезпечують ресурсну підтримку інноваційних ідей на різних етапах їхньої реалізації саме в регіональному просторі. Також значну роль відіграють альтернативні джерела фінансування, такі як гранти, краудфандинг, бізнес-ангели та спонсорська допомога, що розширюють можливості залучення коштів за межами традиційної банківської системи.

Додатковим важелем стимулювання інноваційного розвитку є державне замовлення на розробку новітньої високотехнологічної продукції, що формує стабільний попит на результати наукових досліджень і розробок підприємств регіону. Потрібно врахувати: державні гарантії та регіональні системи страхування ризиків допомагають знизити потенційні фінансові втрати інноваторів, підвищуючи привабливість інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Примітно, що про успіх змін в освітньо-науковому просторі модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності в регіоні свідчать такі факти, як (1) розши-

рення напрямів роботи регіональних науково-дослідних інститутів, лабораторій і центрів інноваційних розробок, (2) впровадження програм перепідготовки, підвищення кваліфікації та професійного розвитку місцевого населення з урахуванням потреб регіональної інноваційної сфери, (3) реалізація регіональних науково-освітніх техніко-технологічних проєктів та програм співпраці з європейськими й світовими університетами.

Однозначно, що ключове місце тут посідають заклади вищої та професійної освіти, а також місцеві навчальні центри, які формують фахові компетентності з менеджменту інновацій і технічних спеціальностей, затребуваних у регіоні. Також значущим чинником є мережі обміну знаннями, які сприяють поширенню результатів інноваційної діяльності серед місцевих підприємств. Додатково активна співпраця з міжнародними науково-освітніми структурами відкриває можливості для обміну досвідом, запозичення кращих світових практик і посилення інтеграції регіональної інноваційної системи у глобальний інноваційний простір.

Потрібно відзначити ключове значення забезпечення підприємств матеріально-технічними ресурсами та технологічними засобами, які сприяють ефективному впровадженню інновацій на регіональному рівні. Поряд з тим, для тестування та апробації інноваційних технологій і продуктів у регіонах мають функціонувати спеціалізовані тестові майданчики, що дозволяють оцінити їхню ефективність і адаптивність до реальних умов господарювання. Також для технічної підтримки інноваційної діяльності на місцях необхідно створювати інженерно-сервісні служби, які забезпечуватимуть супровід і обслуговування технологічних систем, підтримуючи їх стабільну роботу. Таким чином можна очікувати на (1) посилення цифровізації бізнесу та систем державного управління на регіональному рівні, (2) осучаснення виробничого обладнання на місцевих підприємствах, (3) розвиток R&D-інфраструктури у регіоні.

У підсумку, враховуючи наведені аргументи, на рис. 2 узагальнено регіональні особливості модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Модернізація інституційного середовища інноваційної



Рис. 2. Регіональні особливості модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності: прикладний інструментарій

діяльності в регіоні має здійснюватися системно та передбачати чітку структуризацію завдань для якісного формування інструментарію їх успішного вирішення. Важливо враховувати, щоб вибір структурних складових об'єднував, з одного боку, ключові характеристики модернізації інституційного середовища, а з іншого, – особливості інноваційної діяльності, зокрема на регіональному рівні. Відповідно до переліку таких складових та її ключових елементів доречно віднести: нормативно-правову (ініціювання змін до законодавства, розробка регіональних стратегій та запровадження правил для досліджень і випробувань інноваційної продукції з урахуванням потреб регіону); організаційну (створення інноваційної інфраструктури та центрів трансферу технологій, розвиток галузевих об'єднань і розширення діяльності місцевих організацій для підтримки інноваційних проєктів у регіоні); економічну (запровадження місцевих пільг і грантів, створення регіональних фондів підтримки, державні замовлення на інноваційні розробки місцевих підприємств та їх активна участь у міжнародних інвестиційних проєктах); освітньо-наукову (розширення роботи регіональних науково-дослідних установ, впровадження програм підвищення кваліфікації місцевого населення та реалізація локальних науково-освітніх проєктів із міжнародними партнерами); техніко-технологічну (посилення цифровізації місцевого бізнесу й органів регіонального управління, створення локальних тестових майданчиків, оновлення виробничого обладнання та розвиток R&D-інфраструктури в регіоні).

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на розробленні індикаторів та безпосередньому їх використанні під час проведення аналізу ефективності інституційних перетворень у сфері інноваційної діяльності в регіонах, що може призвести до забезпечення більшої об'єктивності та значущості запропонованого інструментарію. Також доречно доповнити проведені дослідження вивченням кращих міжнародних практик модернізації інституційного середовища та їх можливого впровадження в національну систему регулювання регіональної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мульска О., Виговський П. Методико-прикладні засади політики формування інституційного середовища активізації інноваційної діяль-

ності. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 3. С. 82–87.

2. Шапошников К. С. Вплив інституційного середовища на інноваційний розвиток економіки регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 29. С. 34–36.

3. Лупак Р. Л., Штець Т. Ф., Пришляк О. П. Інституціональні аспекти державного регулювання розвитку цифрової економіки України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 1. С. 271–277.

4. Дубина М. Сучасні тенденції цифровізації регіональних економічних систем. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3(31). С. 69–79.

5. Мушеник І. М. Стратегія розвитку і формування інноваційно-інвестиційної системи регіону. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/249/237>

6. Карпенко А., Карпенко Н. Формування та мотивація інноваційного лідерства в інноваційних екосистемах. *Управління змінами та інновації*. 2025. № 14. С. 25–33.

7. Давимука С. А. Регіональний розвиток України на шляху до європейської інтеграції: роль інноваційних інструментів. *Регіональна економіка*. 2024. № 3. С. 15–26.

8. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Роль сектору інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні та реалізації потенціалу SMART-спеціалізації на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 5 (110). С. 162–168.

9. Куницька-Іляш М. В. Державна політика забезпечення розвитку та безпеки пріоритетних галузей економіки України: аналіз стратегій і програм. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 72–78.

10. Матрунчик Д. М. Інноваційна трансформація економіки регіонів України: довоєнна ретроспектива та поствоєнні пріоритети. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 42–50.

REFERENCES

1. Mulska O. And Vyhovskiy P. (2023), *Metodyko-prykladni zasady polityky formuvannya instytutysinoho seredovyscha aktyvizatsii innovatsiinoi diialnosti, Modeling the development of the economic systems*, № 3, s. 82–87.

2. Shaposhnykov K. S. (2018), *Vplyv instytutysinoho seredovyscha na innovatsiinyi rozvytok ekonomiky rehionu, Prychornomorski ekonomichni studii*, vyp. 29, s. 34–36.

3. Lupak R. L., Shtets T. F. And Pryshliak O. P. (2020), *Instytutysionalni aspekty derzhavnoho rehulivannia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky Ukrainy, Biznes Inform*, № 1, s. 271–277.

4. Dubyna M. (2022), Suchasni tendentsii tsyfrovizatsii rehionalnykh ekonomichnykh system, *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, № 3(31), s. 69–79.

5. Mushenyk, I. M. (2021), Stratehiia rozvytku i formuvannia innovatsiino-investytsiinoi systemy rehionu, *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 25, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/249/237>.

6. Karpenko A. And Karpenko N. (2025), Formuvannia ta motyvatsiia innovatsiinoho liderstva v innovatsiinykh ekosystemakh, *Upravlinnia zmi-namy ta innovatsii*, № 14, s. 25–33.

7. Davymuka, S. A. (2024), Rehionalnyi rozvytok Ukrainy na shliakhu do yevropeiskoi inteh-ratsii: rol innovatsiinykh instrumentiv, *Rehionalna ekonomika*, № 3, s. 15–26.

8. Vasylytsiv T. H., Lupak R. L. And Rudkovskyi O. V. (2019), Rol sektoru informatsii-

no-komunikatsiinykh tekhnolohii u formuvanni ta realizatsii potentsialu SMART-spetsializat-sii na rehionalnomu rivni, *Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, № 5 (110), s. 162–168.

9. Kuniyska-Iliash M. V. (2022), Derzhavna polityka zabezpechennia rozvytku ta bezpeky pri-orytetnykh haluzei ekonomiky Ukrainy: analiz stratehii i prohram, *Innovation and Sustainability*, № 3, s. 72–78.

10. Matrunchyk D. M. (2023), Innovatsiina transformatsiia ekonomiky rehioniv Ukrainy: dovoienna retrospektyva ta postvoienni priorytety, *Biznes Inform*, № 7, s. 42–50.

Стаття надійшла: 19.08.2025

Стаття прийнята: 12.09.2025

Стаття опублікована: 27.10.2025